

RECENZIE

HURBANIČ, Martin: *Posledná vojna antiky. Avarský útok na Konštantínopol roku 626 v historických súvislostiach.* Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 2009, 377 s.; **HURBANIČ, Martin: *História a mýtus. Avarský útok na Konštantínopol roku 626 v legendách.*** Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 2010, 175 s. (ZSOLT HORBULÁK)

Monografia Martina Hurbaniča je syntézou vzťahov Byzancie, Slovanov, Avarov a Perzie v období medzi rokmi 610 a 627. Knihu vydal v dvoch zväzkoch byzantologický seminár Alexandra Avenaria pôsobiaci v rámci Katedry všeobecných dejín Filozofickej fakulty Univerzity Komenského.

Obliehanie Konštantínopola Avarmi v roku 626 je pre byzantológov známou, napriek tomu však doposiaľ monograficky nespracovanou historickou udalosťou. Toto dielo je zatiaľ najobsiahlejšou prácou bratislavského slavistu-byzantológa Martina Hurbaniča. Keďže nejde o úzko špecializovanú publikáciu určenú len vybranému okruhu odborníkov, autor môže svojimi dvoma titulmi osloviť aj širší okruh čitateľov. Kniha dokáže upútať pozornosť nielen medievistov, resp. historikov či študentov vysokých škôl, ale aj bežných čitateľov so záujmom o históriu. Určité časti práce sú prínosom pre celú historickú vedu vôbec.

Prvé tri desaťročia 7. storočia boli svedkami množstva vyčerpávajúcich bojov medzi Byzanciou a Novoperzskou ríšou o nadvládu nad Blízkym východom. Prvý zväzok práce sa začína pojednaním o posledných rokoch východorímskeho (byzantského) cisára Maurikia (582 – 602), potom pokračuje opisom panovania cisára Foku (602 – 610). V nasledujúcich statiach nám autor približuje vzburu neskoršieho cisára Herakleia, ktorý vystúpil proti svojmu predchodcovi Fokovi. Udalosti tejto občianskej vojny poskytli dôvod na obnovenie vojny medzi Byzanciou a Perzskou ríšou, ktorá následne vyústila do obliehania Konštantínopola Avarmi roku 626. Ďalšie kapitoly opisujú vojenské akcie Peržanov v Mezopotámii, Sýrii i Palestíne, ktoré symbolicky vyvrcholili dobytím Jeruzalema roku 614, ďalej pochod perzského vojvodu Šahína ku Konštantínopolu a Herakleiove vojenské operácie v Arménii v rokoch 624 a 625.

Martin Hurbanič sa zaoberá obliehaním hlavného mesta Byzantskej ríše naozaj vyčerpávajúco. Vojenské udalosti roku 626 porovnáva s ďalšími obliehaniami mesta. Avarsko-slovanský útok konfrontuje s avarskými útokmi na Solún z rokov 586 a 618. V rámci samostatnej kapitoly autor opisuje aj predpokladanú obliehaciu techniku.

Z hľadiska obliehania Konštantínopola Avarmi a Slovanmi je mimoriadne dôležitý jeho pokus o rekonštrukciu suchozemských hradieb byzantskej metropoly. Ide o komplikovaný problém, najmä v súvislosti s ich severnou časťou chrániacou predmestie Blacherny. Doposiaľ prebieha diskusia medzi historikmi o existencii takéhoto hradbového múru v uvedenom období. Na základe zachovaného archeologického materiálu a písomných prameňov sa totiž na túto otázku nedá vysloviť jednoznačný názor. Autor publikácie však na základe svojich zistení patrí k zástancom tézy, podľa ktorej Blacherny chránila od západu suchozemská hradba, avšak prístup zo zálivu Zlatého rohu zostal v tomto období naďalej otvorený.

Autor sa v osobitných kapitolách zamýšľa nad štruktúrou branných síl obrancov i útočníkov. Pokus o rekonštrukciu skladby avarského vojska so sebou prináša väčšie ťažkosti, a to nielen z dôvodu nedostatku relevantného prameňového materiálu. Nevyjasneným tiež zostáva vzťah Avarov a Slovanov i etnická skladba útočníkov. Okrem dvoch hlavných aktérov útoku – Avarov a Slovanov – pramene spomínajú Bulharov a Gepidov, pričom jeden z nich sa dokonca zmieňuje aj o slovanských ženách.

Hurbanič samozrejme rekonštruuje aj priebeh vojenských akcií počas obliehania Konštantínopola: opisuje útoky na pevnine, vojenské pohyby na mori ako aj záverečný pokus slovanských monoxyllov o prerazenie konštantínopolskej obrany.

Azda najpútavejším momentom obliehania je jeho diplomatické pozadie. Útokom jednoznačne velil avarský kagan, avšak významnú úlohu zohral aj perzský generál Šahrvaraz, ktorý táboril na druhej strane Bosporu. Hurbanič sa na príslušnom mieste pokúsil zodpovedať otázku, do akej miery bola perzská diplomacia strojcom činov Avarov, do akej miery boli vojenské akcie týchto dvoch ríš vzájomne koordinované. Pre Peržanov bola oblasť Avarského kaganátu v Panónii do istej miery terra incognita a tamojší diplomati zrejme nemali presnú predstavu o vnútorných mocenských pomeroch v kaganáte. Svedčí o tom aj fakt, že ani počas obliehania Konštantínopola sa im nepodarilo nadviazať bezprostredný kontakt s vtedajším avarským kaganom a priamo sa zúčastniť na obliehaní. Byzancia, aby predišla bojom na dvoch frontoch, v tom čase pravidelne platila tribút kaganovi. Napriek tomu sa dá predpokladať, že podnet na útok prišiel zo strany kagana.

Skúmajúc udalosti z druhej strany, byzantskí diplomati mali oveľa viac informácií o avarsko-slovanských vzťahoch. Je pomerne pravdepodobné, že mali podiel na vypuknutí povstania naddunajských Slovanov, ktoré sa odohralo

v tomto období (Samova ríša). Byzantský cisár Herakleios bol na rozdiel od svojho konkurenta – perzského kráľa Husrava II. – úspešnejší aj na druhom fronte: podarilo sa mu nadviazať kontakt so stredoázijskými tureckými kmeňmi, pomocou ktorých uskutočnil roku 627 rozhodujúce ťaženie do perzskej Mezopotámie. Zmienená vojenská akcia vyvolala následne v Perzii vojenský prevrat a s ním aj zmenu na tróne. Záverečná časť prvého dielu Hurbaničovej publikácie sa sústreďuje na poslednú fázu byzantsko-perzskej vojny (627 – 628).

Napriek tomu, že útok na Konštantínopol trval len desať dní, jeho vplyv v nasledujúcom období bol významný. Víťazstvo nad nepriateľmi začali byzantskí autori pripisovať Bohorodičke – Panne Márii. Pri vzniku tejto legendy, ktorú autor podrobne rozoberá v druhej časti svojej publikácie, mohol zohrať úlohu fakt, že na konštantínopolskej obrane sa počas neprítomnosti cisára Herakleia spolupodieľal aj tamojší patriarcha Sergios. Aj keď Konštantínopol prežil v ďalších obdobiach oveľa ťažšie skúšky, spomienka na útok prežívala v byzantskej mentalite ďalej, vyvíjala sa, transformovala a miešala so spomienkami na iné útoky. O avarskom obliehaní sa zachovala rozsiahla liturgická literatúra – teda homílie, chválospevy či liturgické čítania, ktoré sú predmetom analýzy druhej časti knihy. Popri písomných prameňoch pripomínajú túto udalosť aj niektoré ikony, či fresky.

Medzi pozitívne aspekty, prítomné v oboch publikáciách, patrí autorova snaha klásť dôraz na dôkladnú analýzu pramenného materiálu. Spomedzi mnohých pozoruhodných dokumentov spomeňme aspoň osočujúci list perzského kráľa Husrava (grécky Chosroa), ktorý údajne zaslal cisárovi Herakleiovi, alebo taktiež jemu pripísaný list poslaný perzskému generálovi Šahrvarazovi. Obidva zväzky publikácie sa viackrát zaoberajú vzťahom byzantskej politiky k nestoriánom, odštiepeneckej kresťanskej komunite, ktorá našla azyl v Perzii. Nedá sa neprehliadnuť ani to, že Martin Hurbanič preštudoval všetky potrebné pramene a odborné publikácie vrátane najnovších, a tak jeho kniha môže poslúžiť aj ako aktuálny prehľad najnovšieho stavu bádania k tejto otázke.

Kniha Martina Hurbaniča je z odborného hľadiska výborná. To, čo by sa predsa dalo vytknúť, je neskúsenosť autora pri písaní prác pre širokú laickú verejnosť. Predstavenie súdobých prameňov a literatúry sa dostalo do druhej časti knihy. Laik, dokonca ani odborne erudovaný čitateľ však nedisponuje takým prehľadom, aby počas čítania nepotreboval vodítko. Bolo by praktickejšie umiestniť tieto dve podkapitoly na začiatok diela, alebo aspoň na koniec prvého zväzku, poprípade pri prvom výskyte do poznámok. Podobná chyba technického rázu (spomedzi ďalších) je uvedenie tráckeho mesta Driziperu na s. 28 v prvom

zväzku. Jeho súčasný turecký názov (Çorlu) však autor udáva len na s. 26 v druhom zväzku. Pripomíname, že niektoré pojmy by sa dali vysvetliť pomocou vsunutej vedľajšej vety. A nakoniec ešte jeden menší nedostatok: meno autora niektorých ilustračných snímok v prvom zväzku nie je uvedené. Autor diela by pri nich kľudne mohol priznať svoje autorstvo.

Napriek týmto technicko-štylistickým námietkam je dvojdielna monografia o avarskom útoku na Konštantínopol z pera Martina Hurbaniča nielen ucelenou a vyčerpávajúcou, ale aj pútavo napísanou vedeckou syntézou. Zároveň netreba zabudnúť na fakt, že byzantológia na pôde Univerzity Komenského, bohužiaľ, stále nemá vlastnú ustanovizeň a zostavovateľ práce pôsobí ako slavista. Ani to mu však nezabránilo publikovať dielo na špičkovej vedeckej úrovni v odbore byzantológie.

*

HAY, Denis: *Evropa pozdného stredoveku (1300 – 1500)*. Edice Dějiny Evropy, Praha : Vyšehrad, 2010, 416 s. (IVAN VARŠO)

Marketingová stratégia patrí k ľudskému životu skoro tak neodmysliteľne ako pitná voda, dane či pohlavné choroby. Tovary na predaj oblieka do zvodného lesku a na saniach podprahových manipulácií ich svižne vyháňa dolu trhovým svahom za hektickým ziskom. Vďaka silným vrstvám ľudskej naivity a útrap z blahobytu má zvyčajne veľmi hladkú jazdnú dráhu a láme jeden rekord spotreby za druhým. Občas sa však stane, že ju z ideálnej dráhy vyvedie nečakaný výmol' zdravého rozumu a veľkým oblúkom narazí do stromu nenávidenej ľudskej cnosti – poctivosti. Žiaľ, človek často pochopí jej hodnotu až vtedy, keď sám naletí. Nedávno som sa o tom presvedčil na vlastnej koži.

Súc roky zainteresovaný na tuzemskom bádaní stredovekých dejín Starého kontinentu a upnúť sa na postupnú kompletizáciu započatých vydateľských radov vo svojej knižnici, vedome a dobrovoľne som podľahol spomínanému marketingovému vábeniu a dokúpil si aj posledný zväzok z desaťzväzkovej edície nakladateľstva Vyšehrad Dějiny Evropy¹ týkajúci sa obdobia stredoveku (celko-

¹ Ak si čitateľ dá tú námahu, po kratšom hľadaní v elektronických knižničných katalógoch či na internete zistí, že táto séria kombinuje dva rôzne britské edičné rady (zväzky 1, 5, 6, 7 a 8 z *Palgrave History of Europe* od Palgrave Macmillan, Basingstoke, Hampshire, UK, a zväzky 2, 3, 4 z *A general history of Europe* od Longman Group Limited, London, resp. Longman Group UK Limited, London – New York, resp. Pearson Education Limited, London). Zväzky 9 a 10 pochádzajú z dvoch pôvodne samostatných publikácií mimo špeciálnych edícií.